

پاسخ‌گویی
باید اول در برابر
خداوند، دوم در
برابر مردم، سوم در
برابر ارباب رجوع
و چهارم در
برابر مدیریت و
سلسله مراتب
اداری باشد.
این همان نظام
خودکنترلی مبتنی
بر فرهنگ اسلامی
است که امروزه
در نظام‌های
مدیریتی به‌عنوان
کارآمدترین نظام
کنترلی از آن یاد
می‌شود.

ماهیت عدالت

پیش از ورود به بحث، لازم است مفهوم عدالت را به معنای ثبوتی و واژه‌شناختی آن واکاوی کنیم تا مبادی تصویری بحث به‌خوبی روشن شود. بر همین اساس، ابتدا درباره‌ی تعریف و چیستی «عدالت» و سپس نسبت آن با مفهوم هستی‌شناختی «خلقت» و مفهوم انسان‌شناختی «رسالت» می‌پردازیم و در پایان نیز به دو پرسش، یکی درباره‌ی جایگاه عدالت در میان سایر ارزش‌ها و دیگری درباره‌ی نقش عاملیت و ساختار در تحقق عدالت پاسخ خواهیم داد.

چیستی عدالت

تعاریف بسیار متعددی از عدالت تاکنون صورت گرفته است. از یونان قدیم تا دنیای مدرن و از شرق عالم تفکر تا غرب آن، عدالت برای اندیشمندان موضوعی پریپیچ‌وتاب بوده است. می‌توان نظریه‌های متنوعی را برای عدالت دسته‌بندی کرد که در بسیاری از گفت‌وگوها و مقالات علمی به آن پرداخته شده است. اما آنچه به موضوع یادداشت حاضر مربوط است، بررسی عدالت در نگاه آیت‌الله رئیسی است. وی بر اساس سیاقی فقهی در تعریفی برگرفته از فرمایش امیرالمومنین (ع) در حکمت ۴۳۷ نهج‌البلاغه، عدالت را «وَضَعَ كُلَّ شَيْءٍ فِي مَوْضِعِهِ» تعریف می‌کند^۲ و در نقطه‌ی مقابل عدالت نیز، فساد را به معنای «خروج الشيء عن الاعتدال»^۳ می‌داند. یعنی وقتی شیئی از اعتدال و عدالت خارج شد، فاسد می‌شود^۴. باید توجه داشت که در اندیشه‌ی ایشان عدالت به معنی مساوات و برابری نیست^۵. امتداد و الزامات این تعریف را در سایر نظرات وی درباره‌ی عدالت می‌توان مشاهده کرد که خود از ساختارمندی این مفهوم در اندیشه و نظر او حکایت دارد.

عدالت، اساس خلقت

آیت‌الله رئیسی با تبعیت از آموزه‌های اسلامی، خلقت الهی را براساس عدالت تفسیر می‌کند و چنین می‌گوید که «خداوند متعال عالم و بشریت را بر عدالت خلق کرده است»^۶. نظام عالم بر عدالت استوار است.^۷ حال این سؤال مطرح می‌شود که ریشه‌ی بی‌عدالتی و ظلم در جوامع بشری چیست و چگونه با معتدل بودن خلقت سازگار است؟ وی منبع ناعدالتی را طغیان بشر می‌داند. «بشریت طغیان می‌کند و نمی‌گذارد دیگران استفاده کنند و از مواهب بهره‌مند شوند. این محصول بی‌عدالتی و اقداماتی است که بشر انجام می‌دهد، و الا خداوند که عادل است و به عدالت توزیع می‌کند، منتها بشریت طغیان می‌کند، سوءمدیریت و سوءتدبیر دارد و اتفاقاتی می‌افتد که خود بشریت از آن رنج می‌برد»^۸. خلقت براساس عدالت صورت پذیرفته است و ظلمی در خلقت انجام نمی‌گیرد و تمامی شرور موجود در جامعه‌ی بشری، ریشه در طغیان انسان‌ها از مسیر عدالت دارد و تمامی رنج‌ها و محنت‌ها از آن ناشی می‌شود.